

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่เกิดมาแล้วต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด จึงทำให้มนุษย์แสวงหาวิธีการที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคม เพื่อให้มีการดำรงชีวิตโดยสงบ ร่าเริง เรียบร้อย ดั่งงาม

ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งในบรรดาหลาย ๆ สถาบันที่เป็นองค์ประกอบทางสังคม ศาสนามีอิทธิพลในการจัดระเบียบสังคม โดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องสันติสุขแก่สังคม มิเพียงแต่ในโลกนี้เท่านั้น หากแต่รับประกันถึงโลกหน้าด้วย ดังนั้น ทุกศาสนาจึงวางรูปแบบการประพฤติปฏิบัติแก่ศาสนิกชนในแนวของศีลธรรมและจรรยาที่เป็นหลักประกันได้ว่า เมื่อประพฤติตามแล้วจะมีประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ เป็นการสมานสามัคคี มีเอกลักษณ์ที่ดีงาม กระทั่งถึงการประสบความสำเร็จคือหมดทุกข์โดยสิ้นเชิง กล่าวคือทุกศาสนาสอนศีลธรรม จรรยาตั้งแต่ระดับธรรมดาจนถึงระดับสูงสุด เป็นการเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนเลือกปฏิบัติได้ตามความสามารถ องค์ประกอบของศาสนาแต่ละศาสนาที่น่าสนใจประการหนึ่งคือองค์ประกอบด้านพิธีกรรม

พิธีกรรมทางศาสนาที่มีมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษยชาติคือพิธีกรรมบูชาัญญู จินตภาพโดยทั่วไปนั้น การบูชาัญญูจะต้องมีการฆ่าสัตว์ มิเพียงแต่สัตว์ธรรมดาเท่านั้น หากแต่รวมถึงมนุษย์ด้วย^๑ ทั้งนี้เพื่อเช่นสรวง บวงสรวงสังเวทเทพเจ้า เพราะการฆ่าสัตว์ในพิธีกรรมทางศาสนากับการสังเวทเทพเจ้ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยใช้มนต์ศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องควบคุม มีเจ้าพิธีเป็นผู้กำกับดูแล ลักษณะการดังที่กล่าวมาเช่นนี้มีความเด่นชัดในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีกำเนิดประมาณกันว่า ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล ประเด็นเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เพื่อเป็นการบูชาัญญูแต่เทพเจ้านี้ นักปราชญ์ทางบาลีฝ่ายตะวันตก เช่น ที. ดับเบิลยู. ริส เดวิดส์ และ ดับเบิลยู. สตีด (T.W. Rhys David & W. Stede) เป็นต้น ฝ่ายตะวันออก เช่นพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) หลวงวิจิตรวาทการ เป็นต้น มีความเห็นลงรอยเป็นอันเดียวกันว่าเป็นเรื่องจริง

^๑พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๔๘๔.

ย้อนหลังจากนี้ไป ๒,๖๐๐ กว่าปีมาแล้ว ได้ปรากฏบุคคลพิเศษที่ประกาศพระองค์ว่าเป็นสัมมาสัมพุทธะ ขึ้นในโลก พระองค์ประกาศคำสอนที่คัดค้านต่อการบูชาัญญาในท่ามกลางสังคมที่ยกย่องการบูชาัญญา พร้อมทั้งวิจารณ์การบูชาัญญาแบบเดิมว่ามีความผิดพลาดบางอย่าง และประกาศความถูกต้องในทัศนะของพระองค์ มีประเด็นความหลากหลาย มีนัยและปริยายต่างจากที่สั่งสอนกันในหมู่เจ้าลัทธิร่วมสมัย แต่เรื่องนี้ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาค้นคว้าโดยตรงอย่างสมบูรณ์ จึงเห็นสมควรที่จะทำการวิจัยให้เห็นเด่นชัด

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำว่า การบูชาัญญา มีคำที่ซ้อนกันอยู่สองคำคือคำว่า บูชา และคำว่า ัญญา เป็นคำที่บัญญัติใช้ในภาษาไทย เมื่อว่าโดยรูปศัพท์เดิม มีความหมายต่างกัน คือ บูชา มีความหมายว่าแสดงความเคารพบุคคลหรือสิ่งที่นับถือด้วยเครื่องสักการะมีดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น เช่น บูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ, ยกย่อง เทิดทูนด้วยความนับถือหรือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ เช่น บูชาวีรบุรุษ, บูชาความรู้, บูชาฝีมือ^๒ คำว่า ัญญามีความหมายต่างหาก แต่เนื่องจากเป็นศัพท์บัญญัติในภาษาไทยที่ใช้กันมานาน^{*} เหมือนอย่างคำที่บัญญัติใช้ในความหมายเหมือนกัน คือ อิทธิฤทธิ์ การให้ทาน เป็นต้น ดังนั้น จึงใช้ตามที่บัญญัติ

คำว่า พระไตรปิฎก ในวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึงคัมภีร์ที่รวบรวมพระพุทธรพจน์บรรจุพระธรรมวินัยซึ่งรวมทั้งข้อความและเรื่องราวร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนั้น พระไตรปิฎกจึงเป็นที่ประมวลไว้ซึ่งพระธรรมวินัยที่เป็นสาระหรือหลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนา และเป็นคัมภีร์สูงสุดของพระพุทธศาสนา^๓

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดประสงค์หลักเพื่อศึกษาเรื่องการบูชาัญญาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการบูชาัญญาในพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในการศึกษาเรื่องการบูชาัญญาในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยเชื่อว่าการบูชาัญญาเป็นสิ่งสำคัญในศาสนาพราหมณ์. พระพุทธเจ้าทรงคัดค้านการบูชาัญญาของพราหมณ์ แต่ก็ทรงดำเนินเจ้าลัทธิร่วมสมัยที่ปฏิเสธผลของการบูชาัญญา จึงวางหลักแนวคิดเรื่องการบูชาัญญาแบบพุทธขึ้น

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๔.

^{*} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๔๘๔, ใช้คำว่า บูชาัญญา

^๓ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับคอมพิวเตอร์, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔-๕.

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ตามลำดับ ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ โดยเริ่มจากมหาขันธกะ วินัยปิฎก จากนั้นจึงศึกษาข้อมูลในมหาปริณีพพานสูตร สุตตันตปิฎก เสร็จแล้วจึงย้อนไปเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎกจากเล่มแรกถึงเล่มสุดท้าย นอกจากนี้แล้วยังต้องเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและอื่นๆ อีกด้วย

๒. จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่รวบรวมได้และวิเคราะห์ข้อมูล

๓. แสดงให้เห็นความเป็นมา พัฒนาการของการบุญช้ายัญว่ามีเหตุเกิดอย่างไร เปลี่ยนแปลงอย่างไร พระพุทธเจ้าคัดค้านของเดิมทั้งหมดหรือมีค้อยตามของเดิมอย่างไรหรือไม่ มีความหมายใหม่ นัยและปริยายอย่างไร และเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างการบุญช้ายัญแนวพรหมณ์กับแนวพุทธ

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สนใจศึกษาที่จะได้ทราบที่มาของการบุญช้ายัญในพระไตรปิฎก ความเปลี่ยนแปลงของการบุญช้ายัญ วิธีการคัดค้านของพระพุทธเจ้า ความหมายใหม่ที่พระพุทธเจ้าทรงรับรอง นัยและปริยายที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศเป็นจุดยืนของเรื่องการบุญช้ายัญในแนวคำสอนที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษรในคัมภีร์พระไตรปิฎก สำหรับผู้ที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติธรรม ยังได้รับประโยชน์จากวิทยานิพนธ์นี้ด้วย โดยใช้เป็นพื้นฐานในการที่จะเลือกถือเป็นแนวปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาได้